

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

**ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

РЕФЕРАТ

на

**ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітнього ступеня магістр**

**КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала: студентка II курсу, 602 гр.
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітня програма: Дошкільна освіта.
Початкова освіта

Кравцова Ангеліна Юріївна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **О. В. Рябошапка**

Рецензент:

доктор пед н. **С.М.Гаврилюк**

Умань-2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ І. ТВОРЧИСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ		8
1.1.	Сутність феномена «творчість»	8
1.2.	Лінгводидактичний аспект формування творчості	15
РОЗДІЛ ІІ. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ.		34
2.1.	Характеристика рівнів розвитку словесної творчості старших дошкільників в ігрових казкових ситуаціях	34
2.2.	Розвиток словесної творчості старших дошкільників засобами казки	57
2.3.	Порівняльний аналіз результатів експериментальної роботи	72
ВИСНОВКИ		79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		83
ДОДАТКИ		88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ідея самоцінності, унікальності дитини, необхідності розвитку її творчого потенціалу дістала відображення і в нормативних актах нашої держави: у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Законі “Про дошкільну освіту”, Базовому компоненті дошкільної освіти [3].

Процес розвитку української державності пов’язується з найактивнішим, всеохоплюючим впровадженням рідної мови, що вимагає не тільки формування мовних умінь та навичок, а визначає стратегічне завдання виховання мовної особистості з властивими їй національно-культурними і світоглядними пріоритетами, особистості, яка свідомо і творчо опановує рідну мову з перших років життя.

Мовленнєвотворча діяльність як складний вид творчої діяльності посідає особливе місце серед творчих проявів дошкільників і потребує взаємодії різних психічних функцій. Проблема розвитку мовленнєвотворчої діяльності через складність і багатогранність природи мовленнєвих явищ дотична до педагогіки і психології, лінгвістики, психолінгвістики та літературознавства.

Праці провідних українських методистів (Богущ А.М., Вашуленко М.С., Мельничайко В.Я., Орланова Н.П., Пентилюк М.І., Савченко О.Я., Стельмахович М.Г., Сухомлинський В.О. та ін.) свідчать про усвідомлення ними важливості теоретичної і практичної розробки проблеми розвитку дитячої творчості.

Сучасні дослідники також підкреслюють величезний вплив творчості на становлення повноцінної особистості, здібностей дитини, її потреб та мотивів поведінки. Дошкільний вік визначається вченими як особливо сприятливий для розвитку творчості, у тому числі й мовленнєвої (Орланова Н.П., Пироженко Т.О., Сухомлинський В.О., Ушакова О.С. та ін.).

Проблема розвитку творчих здібностей була предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних педагогів (О.Аматьєва, Е.Белкіна, А.Богущ, Н. Гавриш, О. Дронова, Т. Комарова, Т.Козакова, О. Кульчицька, Н.Сакуліна, О. Ушакова, Н. Фесюкова та ін..) та психологів (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Гончаренко, І. Іщенко, О.Ковальов, Г.Костюк, С. Кулачківська, В. Крутецький, О. Леонтєв, М.Лейтес, О.Матюшкін, В.Моляко, Л. Момот, В. Ямницький, Дж. Гілфорд, Д. Рензуллі, К.Роджерс, С. Торренс, та ін.).

Такі автори, як І. Карабаєва, О. Кульчицька, В. Кудрявцев, С. Ладивір, Н. Лейтес, Н. Литвинова, Т. Піроженко, О. Проскура, Т. Улькіна, Л. Чорна стверджують, що допитлива і творча думка народжується в дієвій мисленнєвій діяльності, коли дитина у процесі здобуття пізнавальної інформації займає активну життєву позицію.

Увага дослідників зосереджується на різних аспектах і засобах розвитку творчого потенціалу особистості. Зокрема, М. Титаренко розглядає розвиток творчих здібностей засобами театрального мистецтва, В. Рагозіна, Г. Костюшко – засобами театральної самодіяльності, Т. Чурпіта – засобами хореографічного мистецтва тощо.

Дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку творчості. Від того, що буде закладено в дошкільному віці, великою мірою залежатиме якою буде дитина, чи вона керуватиметься, сприймаючи та оцінюючи події, явища зовнішнього світу заданими стереотипами й шаблонами, чи зможе виробляти власні засоби постановки і розв'язання проблем, що виникають.

Творчість – одна з найзмістовніших форм психічної активності особистості, яку можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності. Творча дитина це результат життєдіяльності дитини дошкільного віку, результат спілкування та спільної діяльності з дорослими, результат її власної активності, творчих дій. Тому, одним із основних напрямів діяльності закладу дошкільної освіти є створення підтримки та стимулювання творчо обдарованих дітей.

Казка входить у життя людини з раннього дитинства і відіграє важливу роль у становленні особистості і дослідники називають дошкільний вік «віком казок».

Дослідники дитячої творчості визначили критерії оцінки творчого продукту в різних видах художньої діяльності: образотворчої (Дронова О.О., Казакова Т.Г.), художньо-мовленнєвої (Богущ А.М., Ворошніна Л.В., Н.Гавриш, Орланова Н.П., Чемортан С.М.); виявлено взаємозв'язок розвитку уяви і дитячої художньої діяльності (Дяченко О.М., Пороцька О.Л., Христ О.М.).

Лінгводидактичний аспект означеної проблеми знайшов своє практичне втілення у низці дисертаційних досліджень останніх років (Алієва Т.І., Ворошніна Л.В., Н.Гавриш, Захарченко В.Г., Ласунова С.В., Постоян Т.Г., Ушакова О.С. та ін.). У педагогічних дослідженнях доведено, що мовленнєвотворча діяльність успішно здійснюється у старшому дошкільному віці під впливом спеціального навчання.

Дослідники доводять, що в дітей до старшого дошкільного віку складається свідоме художньо-естетичне сприймання літературних творів, що виявляється в розумінні змісту та ідеї твору, здатності виділяти й усвідомлювати його мовні засоби, хоча процес складання власної творчої розповіді для більшості дітей ще становить труднощі. Це виявляється у змістовій (наслідування, невиразність творів, алогічність змісту, бідність та неоригінальність сюжетів) та формальній характеристиках висловлювання (порушення структури повідомлення, обмеженість у використанні стилістичних засобів), що учені пояснюють низьким рівнем літературознавчої обізнаності, несформованістю уявлень про жанрові, композиційні, мовленнєві особливості літературних і фольклорних творів та невмінням переносити набуті художні уявлення у власну творчість (Ворошніна Л.В., Ласунова С.В., Орланова Н.П., Пищухіна О.М., Фльоріна Є.О., Шибицька А.Є.).

Отже дослідження вчених свідчать про величезний творчий потенціал дошкільників, різноманітні типи їхніх мовленнєвотворчих проявів.

Такий підхід до проблеми і обумовив вибір теми дослідження **«Казка як засіб розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку»**.

Мета дослідження: розкрити розвиток словесної творчості дітей старшого дошкільного віку засобами казки

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність поняття “творчість”.
2. Дослідити лінгвістичні засади проблеми художньої творчості.
3. Виявити особливості словесної творчості дошкільників.
4. Розкрити розвиток словесної творчості дітей старшого дошкільного віку засобами казки у закладі дошкільної освіти

Об'єкт дослідження – творчість дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – розвиток словесної творчості дітей старшого дошкільного віку засобами казки

Дослідження проводилося протягом 2022 – 2023 років і охоплювало кілька етапів науково-педагогічного пошуку.

Методологічними засадами дослідження виступили положення філософії, естетики про сутність творчості, її роль у розвитку особистості; положення наукової теорії пізнання про взаємозв'язок мови, мислення і мовлення, свідомості та діяльності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури з проблеми розвитку мовленнєвотворчої діяльності дітей; моделювання мовленнєвих занять, сюжетно-дидактичних ігор з розвитку зв'язного мовлення; діагностичне обстеження особливостей мовленнєвотворчої діяльності дітей; анкетування вихователів та батьків на предмет виявлення їхнього ставлення до проблеми мовленнєвотворчої діяльності дітей.

Практична значущість дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій розвитку словесної творчості дітей у процесі ознайомлення з художньою літературою, що включає систему занять, творчих завдань, дидактичних ігор та вправ, спрямованих на розвиток мовленнєвотворчих

здібностей дітей, яка може використовуватися практичними працівниками дошкільних закладів.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження доповідалися на всеукраїнських науково-практичних конференціях. Основний зміст дослідження викладено в матеріалах збірника студентських наукових робіт «Перші кроки на ниві наукових досліджень».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і 3 додатки. Загальний обсяг дисертації 99 сторінки. У роботі вміщено 10 таблиць. У списку використаних джерел 54 найменування.

ВИСНОВОК

Ідея самоцінності, унікальності дитини, необхідності розвитку її творчого потенціалу дістала відображення і в нормативних актах нашої держави: у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Законі “Про дошкільну освіту”, Базовому компоненті дошкільної освіти. Мовленнєвотворча діяльність як складний вид творчої діяльності посідає особливе місце серед творчих проявів дошкільників.

Дошкільний вік є сензитивним періодом розвитку творчості. Від того, що буде закладено в дошкільному віці, великою мірою залежатиме якою буде дитина, чи вона керуватиметься, сприймаючи та оцінюючи події, явища зовнішнього світу заданими стереотипами й шаблонами, чи зможе виробляти власні засоби постановки і розв’язання проблем, що виникають.

Творчість – одна з найзмістовніших форм психічної активності особистості, яку можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності. Творча дитина це результат життєдіяльності дитини дошкільного віку, результат спілкування та спільної діяльності з дорослими, результат її власної активності, творчих дій. Тому, одним із основних напрямів діяльності закладу дошкільної освіти є створення підтримки та стимулювання творчо обдарованих дітей.

Відповідно *першого завдання* з’ясовано стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній літературі та в практиці роботи дошкільних закладів.

Ученими доведено, що мовленнєвотворча діяльність успішно здійснюється у старшому дошкільному віці під впливом спеціального навчання.

Уточнено сутність феноменів «творчість», «словесна творчість» які визначається в педагогічній науці таким чином: словесна творчість – процес створення дитиною твору в будь-якій формі мовленнєвого висловлювання відповідно до літературно-мовних норм. Вона (словесна творчість) виникає

під впливом творів мистецтва та вражень від оточуючої дійсності та виражається у створенні усних творів-оповідань, казок, віршів, загадок.

Під творчим мовленнєвим самовираженням дітей дошкільного віку ми розуміємо вміння розкрити своє власне „Я”; у творчій розповіді виявити свою індивідуальність і неповторність стосовно інших дітей; це вміння передати через засоби художньої виразності (мовні і немовні) свої емоції і почуття, свій настрій і переживання, свої власні думки і фантазії; вміння дітей шляхом творчого пошуку знаходити нове вирішення певної проблеми; вміння творчо та оригінально мислити, передавати свої думки словами і діями, створювати нестандартні мовленнєво-ігрові казкові ситуації.

Під мовленнєво-ігровою казковою ситуацією ми розуміємо ситуацію, що виникла між дітьми у процесі творчого відображення змісту знайомої казки, яка супроводжується діалогом або монологом, мовленням, ігровими діями, розподілом ролей, застосуванням дітьми мовних і немовних засобів виразності, які, у свою чергу, виступають засобом їхнього творчого самовираження.

Відповідно *другого* завдання нами було розкрито критерії (*продуктивно-мовленнєвий, креативно-мовленнєвий*) і показники рівнів розвитку творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників в ігрових казкових ситуаціях, які запропонувала Людмила Березівська.

Відповідно до визначених критеріїв та показників нами було дібрано експериментальні завдання.

У експериментальному дослідженні взяло участь 25 дітей ЕГ і 25 дітей КГ.

На основі одержаних експериментальних даних нами було визначено рівні розвитку зв'язного мовлення дітей за змістом казок: високий, достатній, середній і низький.

За даними таблиці, ні в експериментальній, ні в контрольній групах не було виявлено дітей із високим рівнем розвитку творчого мовленнєвого самовираження в ігрових казкових ситуаціях. Достатній рівень був наявний у

8% дітей експериментальної і 10% - контрольної груп. На середньому рівні перебували 38% дітей експериментальної і 32% контрольної груп; на низькому рівні - 54% дітей експериментальної і 58% - контрольної груп.

Відповідно *третього завдання* розкрито розвиток словесної творчості старших дошкільників засобами казки, визначено педагогічні умови на формувальному етапі експерименту: занурення дітей в активну навчально-мовленнєву та художньо мовленнєву діяльність за змістом українських народних казок, самостійне складання дітьми творчих розповідей за казковими сюжетами.

Ефективність розвитку словесної творчості забезпечували дібрані до експериментальних казок мовні засоби творчого самовираження: *зачини до казок* (Був собі; Жив собі; Жили Були; Колись-то давно та ін.), *кінцівки до казок*: (Стали жити поживати і добра наживати; От вам казочка, а мені бубликів в'язочка та ін.) заняття, ігрові вправи, ігри, театралізовані дійства, створення ігрових казкових ситуацій та розігрування ігрових казкових ситуацій

Як засвідчили результати прикінцевого етапу дослідження, діти експериментальної групи досягли високого (16%) і достатнього (22%) рівнів сформованості творчого мовленнєвого самовираження в ігрових казкових ситуаціях. На середньому рівні було 54% дітей і на низькому залишилося 8% дітей. У контрольній групі значних позитивних змін у рівнях розвитку творчого мовленнєвого самовираження дітей за змістом казок не відбулося.

Отримані результати засвідчують, що у процесі дослідного навчання відбулися позитивні зміни у розвитку словесної творчості дітей, що свідчить про ефективність застосування казки для формування означеної здатності у дітей старшого дошкільного віку.